

İDMANIN BOKS NÖVÜ İLƏ MƏŞGUL OLAN TƏLƏBƏLƏRİN PEDAQOJİ ÖYRƏNMƏ İMKANLARI VƏ MODELLƏRİ

prof. Y.N. Quliyev^{1a}, prof. Q.Ş. Əbiyev^{1b}, Ə.N. Əskərov^{1c}, E.A.Muxtarlı^{1d}

¹ Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyası

^a yusif.guliyev@sport.edu.az, orcid.org/0000-0001-9086-0001

^b galib.abiyev@sport.edu.az, orcid.org/0000-0003-4293-6643

^c ali.askarov@sport.edu.az, orcid.org/0009-0001-1370-9989

^d eldar.mukhtarli@sport.edu.az, orcid.org/0000-0001-6894-3214

Nəşr tarixi

Qəbul edilib: 15 aprel 2024

Dərc olunub: 27 iyun 2024

© 2022 ADBTİA Bütün hüquqlar qorunur

Annotasiya. Məqalədə boksla məşğul olan idmançının şəxsiyyətinin pedaqoji öyrənmə imkanları və modellərini əks etdirməkdə pedaqoji modelləşdirmədən istifadə nəzəriyyəsi və praktikasını təsvir edilmişdir. Boksla məşğul olan tələbənin pedaqoji öyrənmə imkanları və modellərini üç səviyyəli bir modeldə – kateqoriyalı aparatın tərifinin qurulmasının geniş, dar və yerli mənalarda nəzərə alınır. Müasir pedaqoji fəaliyyətin təşkili dəyərlər sistemində boks üzrə məşqçinin həyata keçirilməsində tələbənin akme proyektiv dizaynında və akme tanlaşdırılmasında yüksək nailiyyətlərə zəmanət verən boksla məşğul olan tələbənin pedaqoji öyrənmə imkanları və modellərinin prinsipləri vurğulanır. Pedaqoji öyrənmə imkanları və modellərinin nəzəriyyəsi və praktikasını şəxsiyyətin özünü dərk etməsi ilə əlaqəsini müəyyənləşdirir. Şəxsiyyətin sosiallaşması və özünü dərk etməsi keyfiyyəti həm adaptiv inkişaf modelində, həm də akme verifikasiya olunmuş şəkildə əyani şəkildə sübut edilə bilər.

Açar sözlər: *boks, humanizm, pedaqoji modelləşdirmə, özünü dərk etmə, bədən tərbiyəsi.*

Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyasının Məşqçilik fakültəsində boks dərslərinin təşkili, eləcə də müəllimlərin hazırlanması üçün boks dərslərinin spesifikasiyi və proyektiv-fərdiləşdirilmiş modeli, şəxsiyyətin sosiallaşması və özünü dərk etməsi problemlərinin

həllinə hazır olan boksçu-idmançı obrazının formalaşması üçün dəyərlərin və mənbələrin sistematik dərk edilməsində inkişaf ideyalarının həyata keçirilməsi üçün şərait və imkanların seçilməsinin prioritetini müəyyənləşdirdi. Tədqiqatımızda bu sistem boksçu-idmançının şəxsiyyətinin regional səviyyədə inkişafı problemlərinin keyfiyyətə həlli üçün psixoloji və pedaqoji dəstək ilə müəyyənləşdiriləcəkdir:

- boksla məşğul olan tələbələrə sosiallaşma və özünü dərk etmə xüsusiyyətləri, UĞİM-də təlimlərinin strukturunda sosial-təhsil davamlılığının boksla şəxsiyyətin özünü inkişafının adaptiv və akme pedaqoji modelləri vasitəsilə sosial təcrübənin formalaşması problemlərini keyfiyyətə həll etmək qabiliyyətini müəyyənləşdirir;
- boksla bir tələbənin sosiallaşması və özünü həyata keçirməsi problemlərinin həlli xüsusiyyətləri sosiallaşma keyfiyyətini müəyyənləşdirmək və vizuallaşdırmaq təcrübəsi və boksla bir insanın özünü dərk etməsi, modellərinin təsvirinin müvəffəqiyyəti, boksla məşğul olanların şəxsi nümunəsi ilə təsdiqlənir;
- gələcək boks məşqçisinin təlim resurslarında "sosiallaşma" və "özünü dərk etmə" anlayışlarının müəyyənləşdirilməsinin xüsusiyyətləri bizə gələcək boks məşqçisinin müasir elmi tədqiqatların kateqoriyalı aparatlarının müəyyənləşdirilməsi problemlərinin həllində pedaqoji modelləşdirmə metodundan istifadə etməklə, elmi tədqiqat problemlərinin həllinə mərhələli, fərdiləşdirilmiş şəkildə daxil edilməsinin məhsuldar seçilməsi imkanını ortaya qoyur.

Deterministik pedaqoji problemlərin və elmi tədqiqat tapşırıqlarının həllində optimal imkanların axtarışı;

- boksda məşğul olan bir yeniyetmə oğlanın müstəqil iş mədəniyyəti təlim prosesinin idarə edilməsinin optimallaşdırılması və özünü həyata keçirməsi nəticəsində dörd səviyyəli modeldə özünü dərk etmə aşağı modellərindən daha yüksək, məhsuldar, əvvəlcədən təyin olunan bütün problemlərin həllinin müvəffəqiyyətini təyin edən bir insanın müstəqil iş mədəniyyətinin formalaşması keyfiyyətinin optimallaşdırılması mexanizmləri sistemi kimi inkişaf əsaslarının sistemə istifadəsində, boksçu şəxsiyyətinin inkişafı problemlərinin keyfiyyətə həll edilməsinin mümkünlüyünü göstərir: [1]
- müstəqil iş mədəniyyətinin formalaşması nəticəsində yeniyetmələrin boksda sosiallaşması və özünü həyata keçirməsinin spesifikasiyi və məhsuldarlığı nəzəri və empirik işin davamıdır. Yeniyetmələrin boksda sosiallaşması və özünü həyata keçirməsinin xüsusiyyətləri sistemə təqdimatı pedaqoji qarşılıqlı əlaqə prinsipləri və təlimçi-tələbə qarşılıqlı fəaliyyətinin təşkili üçün deterministik pedaqoji şərtlərlə müəyyən edilir, bu da işlə təsdiqlənir;
- müstəqil iş mədəniyyətinin formalaşması nəticəsində yeniyetmələrin boksda sosiallaşması və özünü həyata keçirməsi üçün pedaqoji şərtlər konstruksiyalarda boksçu şəxsiyyətinin inkişafının bütövlüyünü və təhsil sisteminin şəxsiyyətin inkişafı problemlərinin həlli üçün lazımı keyfiyyət səviyyəsini təmin etmək qabiliyyətini müəyyən edən deterministik müddəalar yaradır və nəticədə sosiallaşma və özünü həyata keçirmə şəxsiyyəti, pedaqoji fəaliyyət problemlərinin həlli üçün xüsusi modellər, burada məşqçi təhsil və təlim prosesi ilə tələbələrin qabiliyyətlərini aydınlaşdırır. Bu anlayışda bir insanın müstəqil iş mədəniyyəti, idmanda (boksda) fərdin sosiallaşması və özünü dərk etməsi problemlərinin keyfiyyətə həlli nəticəsində müəyyən edilir. Boksda özünü dərk etmə və özünü inkişaf etdirmə xüsusiyyətləri və imkanları pedaqoji fəaliyyət problemlərinin həlli keyfiyyətinin göstərici-

sidir.

UGİM-də boksda məşğul olan tələbələrlə pedaqoji qarşılıqlı əlaqə prinsipləri sisteminin modelləşdirilməsinin xüsusiyyətləri boksçu idmançılarla dərslərin təşkili strukturunda vahid pedaqoji prosesin qurulması üçün xətti və qeyri-xətti sistemlə müəyyən edilmişdir. Boksda müəllimin sosiallaşmasının xüsusiyyətləri boks vasitəsilə şəxsiyyətin inkişafı problemlərinin həllinin keyfiyyətini aydınlaşdırmaq üçün sistem-fəaliyyət imkanları ilə müəyyən edilir. Modelləşdirmə aspektləri boksda məşğul olan bir tələbənin portfeli, boksda məşğul olan bir idmançının (tələbənin) şəxsiyyətinin özünü dərk etməsi, sosiallaşması və müstəqil iş mədəniyyəti mənbələri vasitəsi ilə vəziyyətimizdə müəyyənləşdirilmiş bir insanın inkişafı və özünü inkişaf problemlərinin həllinin keyfiyyətinin göstəricisidir [2].

Boksda məşğul olan idmançının nailiyyətlərin əks olunması və qiymətləndirilməsi modelində məhsuldar özünü həyata keçirməsi boksçunun təlim prosesinin təşkili strukturunda xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir, özünü həyata keçirmə problemlərinin həlli keyfiyyətinin təminatı, əks etmə sistemi ilə vizual olaraq təyin olunan mənalər və hədəf təyinetmə iyerarxiyasında şəxsiyyətin müəyyən bir mexanizmidir. Boksçu-idmançı hazırlığı strukturunda pedaqoji qarşılıqlı fəaliyyətin təşkilinin bəzi aspektləri şəxsiyyətin inkişaf modelində “istəyirəm, edə bilərəm, lazımdır, oldu” probleminin əlaqələrini həll etmək və optimallaşdırmaq üçün şərtlərin və imkanların məhsuldar seçilməsinin xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirir.

“Sosiallaşma” və “boksda məşğul olan tələbənin özünü dərk etməsi” müəyyənləşdirilməsinin spesifikasiyi pedaqoji modelləşdirmə, pedaqoji dizayn və müasir pedaqoji metodologiyanın yanaşmalarının xüsusiyyətlərinin optimal istifadəsində müəllimin sistemli axtarışı ilə müəyyən edilir, pedaqoji modelləşdirmə və bütövlükdə elmi tədqiqat problemlərinin keyfiyyətə həllinə zəmanət verir;

Yeniyetmələrin sosiallaşması və özünü həyata keçirməsinin xüsusiyyətləri işdə sosial münasibətlər təcrübəsinin formalaşması sistemi, şəxsiyyətin idmançı hazırlığının təlim-məşq və rəqabət dövrlərinə daxil edilməsi təcrübəsi,

habelə boksla məşğul olan idmançı şəxsiyyətinin müstəqil iş mədəniyyətinin formalaşdırılması problemlərinin keyfiyyətə həlli yolu ilə müəyyən edilir.

Boksda özünü inkişaf etdirmənin özünü həyata keçirmə proseslərinin müəyyənləşdirilməsinin spesifikliyi və imkanları şəxsiyyətin inkişafı üçün müəyyən edilmiş şərtlərin keyfiyyətinin sistemə təhlilə daxil olan müəllimin işində pedaqoji modelləşdirmə vəzifələri və sosiallaşma və özünü həyata keçirmə modelinin zamanətçilər və situasiya məhsulları kimi optimallaşdırılması seçiminin ümumiləşdirilməsi və sosial və şəxsi əhəmiyyətli fəaliyyət mənbələri və ünsiyyət, əməkdaşlıq və özünü ifadə, idmançı-boksçunun UGİM şəraitində hazırlanması sosial-pedaqoji problem kimi vahid inkişaf şərtlərini fərdin və bütövlükdə cəmiyyətin inkişafı problemlərinin həlli keyfiyyətinin özünü təşkilə üçün sabit (dəyişdirilə bilən) mexanizmlər kimi həyata keçirir.

Tələbə şəxsiyyətinin boks yolu ilə sosiallaşması və özünü həyata keçirməsinin xüsusiyyətləri təhsil və təlim prosesində formalaşan sosial biliklərin şərtləri və rezuslarının iyerarxiyasında sosiallaşma və özünü həyata keçirmə şərtlərinin və modellərinin dəqiq bərpası imkanlarını sistemə şəkildə müəyyənləşdirir, bu da tələbələrin fərdi akmezanizasiya və akmesamouterasiya trayektoriyasının fərdi seçiminə zamanət verir. Qadın boksunun strukturunda sosial təhsil sosial münasibətlərin keyfiyyətini və tələbə şəxsiyyətinin inkişafının prioritet sahələrini şəxsiyyətləşdirmək və detalləşdirməkdə dünyagörüşünün, özünə hörmət təcrübəsinin və qiymətləndirmənin formalaşması sistemi kimi müəyyən edilir. Tələbənin sosiallaşması üçün pedaqoji şəraitin müəyyənləşdirilməsi və optimallaşdırılması imkanları boksçu vasitəsi ilə tələbənin sosiallaşması və özünü həyata keçirməsi imkanları sistemində şəxsiyyət inkişafının müəllif modellərinin yoxlanılmasında həyata keçirilir.

Gələcək boks məşqçilərinin təlim strukturunda "pedaqoji fəaliyyət" anlayışının dəqiqləşdirilməsinin xüsusiyyətləri bədən tərbiyəsi müəllimi və boks məşqçisi şəxsiyyətinin inkişafı problemlərinin həllində peşə fəaliyyətinin keyfiyyətini və elmi tədqiqatları müəyyənləş-

dirən müəllimin özünü müəyyənləşdirən mənbələrindən birinin məhsuldar həllini müəyyənləşdirir. Bədən tərbiyəsi müəllimi və boks məşqçisi üçün elmi axtarış problemlərinin həllində pedaqoji modelləşdirmədən istifadənin xüsusiyyətləri vahid pedaqoji prosesin və elmi və pedaqoji tədqiqatın müşayiət olunmasının aşağıdakı proqram və pedaqoji elementləri ilə müəyyən ediləcəkdir. Bədən tərbiyəsi müəlliminin təlim modelində "tərbiyə" kateqoriyasının aydınlaşdırılmasında pedaqoji modelləşdirmənin spesifikliyi bədən tərbiyəsi müəllimi tərəfindən müasir təhsilin qurulması istiqamətlərini və xüsusiyyətlərini modelləşdirmək və aydınlaşdırmaq üçün vahid məhsuldar axtarışın əsasını müəyyənləşdirir [3].

Müasir pedaqoji modelləşdirmə və pedaqoji fəaliyyətin konstruksiyalarında sağlamlığa qənaət davamlı təhsil modelində özünü qorumanın inkişafı üçün təbliğ olunan dəyərlər və mənbələr sistemə daxil edilmiş əsas dəyər kimi özünü doğruldur. Gələcək bədən tərbiyəsi müəlliminin hazırlanmasında "tərbiyə" kateqoriyasının modelləşdirilməsi və dəqiqləşdirilməsi xüsusiyyətləri və təcrübəsi "tərbiyə" kateqoriyasının modellərinin səviyyəli qurulması ilə müəyyən edilir, yəni aydınlaşdırılmış determinantların geniş, dar və yerli mənalı. Futbola məşğul olan tələbənin sosiallaşması və özünü həyata keçirməsi problemlərinin həllində pedaqoji modelləşdirmə imkanları prioritet modellər sistemində vizuallaşdırılır, bunların məcmusu futbola məşğul olan tələbənin optimal sosiallaşması və özünü həyata keçirməsi üçün pedaqoji şərtləri vurğulaya bilər. Gələcək bədən tərbiyəsi müəlliminin təlim modelində "sosiallaşma" kateqoriyasının müəyyənləşdirilməsinin strukturunda modelləşdirmə həyata keçirilmə keyfiyyəti tamamilə inkişaf müəllimləri, Bədən Tərbiyəsi və İdman pedaqogikası, sosial pedaqogika və ümumi pedaqogika ilə əlaqəli olan xüsusi bilik müəyyən edilir.

"Pedaqoji Dizayn" bölməsinin nümunəsindən istifadə edərək "Praktik pedaqogika" kursunun adaptiv öyrənilməsində sistem-pedaqoji modelləşdirmə texnologiyasının bəzi xüsusiyyətləri şəxsiyyətin inkişafında didaktik materialın fərdi öyrənilməsi problemlərinin adaptiv həllinin xüsusiyyətlərini və fərdin

məhsuldar əməkdaşlıq, ünsiyyət və sosiallaşma metod və şərtlərinə stimullaşdırılmasını müəyyənləşdirir. Müəllimlərin elmi nəşrin modelləşdirilməsində sistem-pedaqoji modelləşdirmə texnologiyasının bəzi xüsusiyyətləri müəllim tərəfindən elmi nəşrin dizaynı və modelləşdirilməsi yolu ilə inkişaf keyfiyyətinin xüsusiyyətləri müəyyən edilir. Gələcək müəllimlərin hazırlanması strukturunda "pedaqoji fəaliyyət" kateqoriyasının müəyyənləşdirilməsi və öyrənilməsinin spesifikliyi müəllimin davamlı peşə və pedaqoji təhsil sistemində daxil edilməsi strukturunda pedaqogikanın əsaslarının öyrənilməsində elmi bilik səviyyəsi ilə müəyyən edilir, əsərdə konsepsiyanın geniş, dar, yerli və vahid mənalarda tərifləri kateqoriyalı şəkildə vurğulanır.

Pedaqoji metodologiyanın konstruksiyalarında fərdin müstəqil iş mədəniyyəti pedaqoji metodologiyanın istifadəsi səviyyəsində müstəqil iş mədəniyyətinin formalaşması problemlərinin həllinin keyfiyyətini təmin edən, metodoloji yanaşmaları və deterministik anlayışların geniş, dar və yerli mənalarını müəyyən edilmiş və vizuallaşdırılan ziddiyyətlərin və problemlərin həllini asanlaşdırmaq üçün vasitə kimi müəyyən edən müəyyənədicilərin müəyyən bir sistemi müəyyən edilir. Müəllimin müstəqil iş mədəniyyəti: tərifdən özünü həyata keçirmə məhsullarına qədər şəxsiyyət inkişafının keyfiyyətinin optimallaşdırılması üçün vizual mənalar və şərtlər sahəsində peşəkar və pedaqoji biliklərin bütün tərkib hissələrini peşəkar və pedaqoji ünsiyyət sahəsində fəaliyyət modellərinin dəyişdirilməsi və qərar qəbul edilməsi sahəsində peşə və əmək münasibətləri problemlərinin həlli 4 səviyyəli sistemdə əks etdirir. - Müəllimin və tələbənin davamlı peşə təhsili sistemində müstəqil iş mədəniyyətinin formalaşmasının bəzi modelləri reproduktiv təhsildən məhsuldar təhsilə keçidin keyfiyyəti və xüsusiyyətləri barədə peşəkar və pedaqoji biliklərin optimal bərpası üçün sistemli axtarışda müəyyən edilmişdir [4].

"Praktik pedaqogika" kursunun tədris strukturunda pedaqoji modelləşdirmə pedaqogikanın bir elm kimi keyfiyyətə və məhsuldar, fərdi və obyektiv şəkildə peşəkar və pedaqoji mədəniyyətin əsaslarının mənimsənilmə-

sinin yüksək nəticələrini və vahid səriştələr sisteminin formalaşması təcrübəsini göstərmək qabiliyyətini əyani şəkildə əks etdirir. Təhsilin strukturunda müasir tədrisin növləri və modelləri modelləşdirmə mərhələsindən başlayaraq tələbənin şəxsiyyətinin inkişafının müəyyənləşdirilmiş və həll olunan arxa hissəsinin keyfiyyətinin əks olunması mərhələsinə qədər reproduktiv və məhsuldar tədris növlərinin vəhdətini əks etdirir.

"Pedaqogika" kursunun öyrənilməsi strukturunda pedaqoji qarşılıqlı əlaqə prinsiplərinin dizayneri gələcək müəllimlər tərəfindən tələbələr və onların valideynləri ilə işdə pedaqoji qarşılıqlı əlaqənin vahid qurulması problemlərinin həlli üçün şərtlərin seçilməsini asanlaşdırmaq vasitəsi kimi istifadə olunan təhsil prinsiplərinin məcmusunu əks etdirir. Müasir mədəniyyət modeli kimi davamlı peşə təhsili pedaqogikası davamlılıq və fərdiləşdirmə, humanizm və sağlamlığa qənaət, məhsuldarlıq və yaradıcılıq modelində müəllimin vahid inkişaf imkanlarını müəyyənləşdirir. Davamlı təhsil sistemində şəxsiyyətin özünü inkişafı davamlı təhsil sistemində daxil olan fərdin müstəqil iş mədəniyyətinin formalaşması mexanizmi və məhsulu ilə müəyyən edilir, pedaqoji modelləşdirmənin əsaslarından istifadənin məhsuldar xüsusiyyətləri üçün axtarış strukturunda təhsil sistemi reyting, göstəricilər, uyğunluq və rəqabət pedaqogikasının və rəqabət qabiliyyətinin digər təhsili kimi konstruksiyaları müəyyənləşdirir. Müasir təhsil modelində yenilikçi pedaqogika müəllim və rəhbərliyin işində pedaqoji modelləşdirmədən keyfiyyətli istifadə vasitəsi kimi qəbul edilir. Müasir təhsilin konstruksiyalarında pedaqoji modelləşdirmə pedaqoji fəaliyyət və pedaqoji ünsiyyət problemlərinin həlli üçün zəruri vasitələrin inkişafı və istehsalı problemlərinin həlli vasitəsi kimi müəyyən edilir. Pedaqogikada konseptual aparatın müəyyənləşdirilməsi problemlərinin həllində pedaqoji modelləşdirmədən istifadənin spesifikliyi modellərin qurulmasının keyfiyyətini optimallaşdırmaq üçün pedaqoji cəhətdən dəyişdirilmiş şərtlərin və mənbələrin səviyyəli modeli və modeli ilə müəyyən edilir, məsələn, müasir pedaqogikanın konseptual və kateqoriyalı aparatlarının müəyyənləşdirilməsi və də-

qiqləşdirilməsi problemlərinin həllində pedaqoji metodologiyadan istifadə.

"Sosiallaşma" və "özünü dərk etmə" kateqoriyalarının müəyyənləşdirilməsi və dəqiqləşdirilməsi strukturunda pedaqoji modelləşdirmə cəmiyyətin, mədəniyyətin, təhsilin pedaqogikada elmi tədqiqatın əsaslarının səviyyəli öyrənilməsi yolu ilə şəxsiyyətin formalaşmasının məhsuldar metoduna daxil olan müəllimin inkişaf imkanlarına keyfiyyətə təsir etmək qabiliyyətini müəyyənləşdirir.

Müasir təhsil işinin formalarının modelləşdirilməsində və sınaqdan keçirilməsində gələcək bədən tərbiyəsi müəlliminin peşə hazırlığının xüsusiyyətləri şəxsiyyət və təhsil sistemlərinin inkişafında aşkar edilmiş və həll olunan vəzifələrin iyerarxiyasında müəyyən edilir. Adaptiv pedaqogika təhsilin humanistləşdirilməsi mənbəyi kimi müəllimin fəaliyyətinin özünütəşkilatının modellərində və kateqoriyalı mənbələrinə müəyyən edilir, adaptiv biliklərdən istifadə edərək şəxsiyyət inkişaf problemlərini müəyyənləşdirmək və həll etmək baxımından bizim üçün faydalı olacaqdır [5].

Adaptiv bilik peşə təhsili modelində peşə təhsilinin təkə akme modellərində deyil, həm də adaptiv bilik modellərində şəxsiyyətin vahid inkişafı problemlərini keyfiyyətə həll etmək qabiliyyəti müəyyən edilir. İşimizdə şəxsiyyətin müəyyənediciləri və əməkdaşlıq modelləri, özünü ifadə etmə, özünü təsdiqləmə, özünü həyata keçirmə sistemində müasir pedaqoji fəaliyyətin modeli və kateqoriyası kimi sosiallaşmanın xüsusiyyətləri bədən tərbiyəsi müəllimi və seçilmiş idman növü üzrə məşqçi işində sosiallaşma nəzəriyyəsi və təcrübəsinin qurulması üçün aşağıdakı pedaqoji konstruksiyalar vasitəsilə müəyyən ediləcəkdir. Şəxsiyyətin uğurlu əməkdaşlığın və özünü həyata keçirməyin qarantı və şərti kimi sosiallaşma əməkdaşlıq pedaqogikasında sosiallaşma anlayışını və fenomenini cəmiyyət və təhsil sistemi tərəfindən müxtəlif layihələr və özünütəşkilat mənbələri tərəfindən stimullaşdırılan şəxsiyyətin inkişafı problemlərinin həlli üçün müasir pedaqoji təcrübənin istiqamətlərindən biri kimi müəyyənləşdirir. Tələbənin sosial təcrübəsinin formalaşması problemlərinin həllində pedaqoji konstruksiyalar fərdin sosiallaşması və özünü

dərk etməsi quruluşunda müəyyən edilir, cəmiyyətə fəaliyyət və ünsiyyət modellərinin qurulmasının uğurunu təmin edir.

Müəllim hazırlığı və davamlı peşə təhsili modelində "sosiallaşma" kateqoriyası mikro, mezo, makro qruplarda özünü ifadə və əməkdaşlığın şəxsiyyət inkişafının əhəmiyyətini müəyyən edən, asanlaşdırıcı bir anlayışla müəyyən edilir. Gələcək bədən tərbiyəsi müəllimləri tərəfindən "sosiallaşma" kateqoriyasını aydınlaşdırmaq imkanları fəaliyyət və ünsiyyət mədəniyyətinin, sağlamlıq mədəniyyətinin və əməkdaşlıq mədəniyyətinin formalaşması keyfiyyəti ilə müəyyən edilir. Bədən tərbiyəsi müəlliminin pedaqoji fəaliyyət modelində "sosiallaşma" kateqoriyasının aydınlaşdırılması fərdin və cəmiyyətin dəyər və mənalığının formalaşmasının üç səviyyəli modeli ilə müəyyən edilir. İdman vasitəsilə fərdin sosiallaşmasının xüsusiyyətləri: optimallaşdırma tərifləri və şərtləri idman vasitəsilə şəxsiyyət inkişafı problemlərinin həllinin keyfiyyətini vurğulayır və göstərir. Sosiallaşma futbolun quruluşunda şəxsiyyətin formalaşması üçün bir quruluş kimi şəxsiyyətin inkişafı problemlərini həll etmək və fəaliyyət və ünsiyyət təcrübəsinin formalaşdırmaq, bədən tərbiyəsi və idman sistemində daxil olan bir insanda münasibətləri optimallaşdırmaq təriflərini müəyyənləşdirir.

Boksda tələbənin sosiallaşma modelləri fərdin sosiallaşması problemlərinin həllində pedaqoji modelləşdirmənin spesifik məhsullarını müəyyənləşdirir. Pedaqoji metodologiyanın konstruksiyalarında şəxsiyyətin sosiallaşması və özünü dərk etməsi pedaqoji metodologiyanın müxtəlif modellərində və istifadə texnikasında "sosiallaşma" və "özünü dərk etmə" kateqoriyalarının modellərinin dəqiqləşdirilməsində və detallaşdırılmasında pedaqoji modelləşdirmə imkanını əks etdirir. Fərdi sosiallaşma vasitəsi kimi orta peşə təhsili tələbələri üçün düzəldici gimnastika məşqləri kompleks dərslərin praktik yönümlü quruluşunu müəyyənləşdirir, özünü dərk etmə kateqoriyasının əsaslarının vizuallaşdırılmasının xüsusiyyətlərini ətraflı izah edir.

Bədən tərbiyəsi müəlliminin pedaqoji fəaliyyətinin keyfiyyətinin təhlili strukturunda "sosiallaşma" kateqoriyasının müəyyənləşdiril-

məsinin xüsusiyyətləri müəllim şəxsiyyətinin pedaqoji fəaliyyət modelləri qurma qabiliyyəti analitik olaraq müəyyənləşdirir [6].

Nəticə. Akademiya və əlavə təhsilin strukturunda pedaqogika üzrə elmi tədqiqat tələbənin inkişaf keyfiyyəti və pedaqoji fəaliyyətin təşkili keyfiyyəti ilə birbaşa əlaqəli problem və ziddiyyətləri müəyyənləşdirmək və həll etmək üçün pedaqoji modelləşdirmənin əsaslarından keyfiyyətə istifadə etməyə imkan verir. Fərdin sosiallaşması və özünü dərk etməsi üçün bir qaynaq olaraq adaptiv öyrənmədə gələcək müəllimin pedaqoji dəstəyi humanistləşmə və şəxsiyyətləşmə, sağlamlıq tolerantlığının məhsulu olan müasir təhsilin uyğunlaşma və asanlaşdırma yolu ilə şəxsiyyətin inkişaf modelində məhsuldar pedaqogikanın sərhədlərini ortaya qoyur.

ƏDƏBİYYAT

1. Ащеулов Н.В. Особенности решения задач социализации и самореализации обучающегося в боксе. Наука и молодежь: проблемы, поиски, решения: тр. Всеросс. науч. конфер. студ., аспирант. и молодых ученых; под общ. ред. М.В. Темлянцева. Новокузнецк: Изд. центр СибГИУ, 2016. вып. 20. Ч. II. Гуманитарные науки. с.160-162.

2. Бойкова И.В., Чорный И.В., Аксенова А.Н. Некоторые особенности детерминации понятий «социализация» и «самореализация» в ресурсах подготовки будущего тренера по тайскому боксу. Современная педагогика. 2015, № 7.

3. Декин С.В. Некоторые особенности социализации обучающегося в боксе. Научные открытия в эпоху глобализации: сб. стат. Междун. науч.-практ. конфер. (Саратов, 13 января 2016 г.): в 2-х ч. ч.2, Уфа: МЦИИ омега сайнс, 2016, с.128-130.

4. Игнатьева О.С. Некоторые аспекты моделирования портфолио обучающегося, занимающегося тайским боксом. Актуальные проблемы современной науки: сб. стат. Межд. науч.-пр. конф. (Уфа, 24 янв. 2015 г.): в 2 ч., ч.1. Уфа: Аэтерна, 2015, с.160-162.

5. Игнатьева О.С. Продуктивная самореализация спортсмена, занимающегося тайским боксом, в модели рефлексии и оценки достижений. Символ науки. 2015, №3, с.179-181.

6. Хуснутдинова Н.С. Особенности социализации и самореализации личности обучающегося через бокс. Научный взгляд на современное общество: сб. стат. Междун. науч.-практ. конфер. (Уфа, 28 июня 2015 г.). Уфа: Омега сайнс, 2015, с.101-103.

ВОЗМОЖНОСТИ И МОДЕЛИ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ, ЗАНИМАЮЩИХСЯ БОКСОМ

проф. Ю.Н. Кулиев^{1а}, проф. Г.Ш. Абиев^{1б}, А.Н. Аскеров^{1с}, Э.А. Мухтарлы^{1д}

¹ Азербайджанская Государственная Академия Физической Культуры и Спорта

^а yusif.guliyev@sport.edu.az, orcid.org/0000-0001-9086-0001

^б galib.abiyev@sport.edu.az, orcid.org/0000-0003-4293-6643

^с ali.askarov@sport.edu.az, orcid.org/0009-0001-1370-9989

^д eldar.mukhtarli@sport.edu.az, orcid.org/0000-0001-6894-3214

Аннотация. В статье описана теория и практика использования педагогического моделирования в отражении возможностей и моделей педагогического обучения личности спортсмена, занимающегося боксом. Рассматриваются возможности и модели

педагогического обучения учащегося, занимающегося боксом, в трехуровневой модели в широком, узком и локальном значениях построения определения категориального аппарата. В системе ценностей организации современной педагогической дея-

тельности выделяются принципы возможностей и моделей педагогического обучения студента, занимающегося боксом, которые гарантируют высокие достижения в проектировании успехов и сохранении здоровые ученика при осуществлении тренировок по боксу. Теория и практика возможностей и моделей педагогического обучения определяют самореализацию

личности, а также ее взаимосвязь с социализацией. Качество социализации и самореализации личности можно наглядно доказать как в модели адаптивного развития, так и в достижимых результатах.

Ключевые слова: бокс, гуманизм, педагогическое моделирование, самореализация, физкультура.

PEDAGOGICAL LEARNING OPPORTUNITIES AND MODELS OF STUDENTS ENGAGED IN BOXING

prof. Y.N. Guliyev^{1a}, prof. G.Sh. Abiyev^{1b}, A.N. Askerov^{1c}, E.A. Mukhtarli^{1d}

¹ Azerbaijan State Academy of Physical Education and Sport

^a yusif.guliyev@sport.edu.az, orcid.org/0000-0001-9086-0001

^b galib.abiyev@sport.edu.az, orcid.org/0000-0003-4293-6643

^c ali.askarov@sport.edu.az, orcid.org/0009-0001-1370-9989

^d eldar.mukhtarli@sport.edu.az, orcid.org/0000-0001-6894-3214

Annotation. The article describes the theory and practice of using pedagogical modeling in reflecting the pedagogical learning opportunities and models of the boxing athlete's personality. Pedagogical learning opportunities and models of the boxing student are considered in the broad, narrow and local senses of the construction of the definition of the categorical apparatus in a three-level model. The principles of pedagogical learning opportunities and models of the student engaged in boxing, which guarantee high achievements in the acmeprojective design and acmestanization of the student, are emphasized in the imple-

mentation of the boxing coach in the value system of the organization of modern pedagogical activity. The theory and practice of pedagogical learning opportunities and models determine the relationship between the self-awareness of the personality and the socialization of the individual. The quality of personality socialization and self-awareness can be visually proven both in the model of adaptive development and in an acme-verified way.

Keywords: boxing, humanism, pedagogical modeling, physical culture, self-realization.